

SINT PIETERS- EN BLOKLANDSGASTHUIS

KAPEL EN MANNENZAAL

VOORLOPIGE FASERING EN WAARDESTELLING

SINT PIETERS- EN BLOKLANDSGASTHUIS

KAPEL EN MANNENZAAL

VOORLOPIGE FASERING EN WAARDESTELLING

Adres: Westsingel 47, 3811 BB te Amersfoort
Kadastrale aanduiding: Gemeente Amersfoort, sectie E. nr. 8716
Rijksmonument: nr. 8066

maart 2021

Jacqueline Heijenbrok
Guido Steenmeijer

De Fabryck - Bureau voor Gebouwhistorisch Onderzoek V.O.F. - Office for Building History
Bekkerstraat 133 3572 SG Utrecht t +31 (0)306376184 www.defabryck.nl de.fabryck@xs4all.nl

100% **bouwhistorici** erkend!
BOND VAN NEDERLANDSE BOUWHISTORICI

Afbeelding omslag: De Kapel en Mannenzaal van het Sint Pieters- en Bloklandgasthuis, vanuit het noordoosten, 2021 (*De Fabryck*).

Aan de informatie in dit rapport kunnen geen rechten worden ontleend.

© Dit rapport is uitsluitend bedoeld voor intern gebruik. Onder geen beding mag het geheel of gedeeltelijk worden verstrekt aan derden, of op internet, sociale media of andersoortige media worden geplaatst zonder de uitdrukkelijke toestemming van zowel de opdrachtgever (zie hiervoor de inleiding) als *De Fabryck* - Bureau voor Gebouwhistorisch Onderzoek.

INHOUD

INLEIDING	p. 3
FASERINGS- EN WAARDESTELLINGSPLATTEGRONDEN	p. 7
TOELICHTING OP DE WAARDESTELLING	p. 9

AFKORTINGEN

AE	= Archief Eemland
HUA	= Het Utrechts Archief
MF	= Museum Flehite
PBG	= St. Pieters en Bloklands Gasthuis
RCE	= Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
VHA	= Van Hoogevest Architecten

De kapel en Mannenzaal, vanuit het zuidwesten, met links nog net de noordoosthoek van het Sint Pieters- en Bloklandsgasthuis, 2021 (*De Fabryck*).

INLEIDING

Ter voorbereiding van een verbouwing en/of uitbreiding heeft de Stichting St. Pieters en Bloklands Gasthuis - Cultureel Erfgoed (PBG) te Amersfoort in december 2020 opdracht gegeven aan *De Fabryck* - Bureau voor Gebouwhistorisch Onderzoek, een bouwhistorisch waardestellend onderzoek in te stellen naar de Kapel en de Mannenzaal, die samen als zelfstandig gebouw deel uitmaken van het St. Pieters- en Bloklandsgasthuis en een museale en culturele functie hebben.

De combinatie Kapel en Mannenzaal staat sinds 4 januari 1966 ingeschreven als rijksmonument (nr. 8066), onder de volgende redengevende omschrijving: *Pieters- of Bloklandsgasthuis, in 1907 gedeeltelijk gesloopt en vervangen door modern ziekenhuis. De hierna te noemen oude delen werden in 1912 gerestaureerd en dienen beschermd te worden: V.m. mannenzaal van omstreeks 1536 daterend, met houten tongewelf, langs de wand bedsteden met bijbehorende kisten etc. De kapel heeft een stenen overwelfing uit omstreeks 1500. Merkwaardige spiltrap in de voorruimte aanwezig, van elders uit het gebouw naar hier overgebracht. Klok van Geryt van Wou sr., anno 1497, diameter 51 cm. Klok is gescheurd en sinds jaren buiten gebruik gesteld.*

Het onderzoek bestond uit raadpleging van literatuur en archivalia (in het Archief Eemland (AE) te Amersfoort en Het Utrechts Archief (HUA)) en bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) te Amersfoort, alsmede een opname ter plaatse, en is verricht in januari tot en maart 2021 door drs. Jacqueline Heijenbrok en dr. Guido Steenmeijer van het genoemde bureau; de voor u liggende rapportage is van hun hand.

De kapel en Mannenzaal, vanuit het westen, met rechts de noordwesthoek van het Sint Pieters- en Bloklandsgasthuis, 2021 (*De Fabryck*).

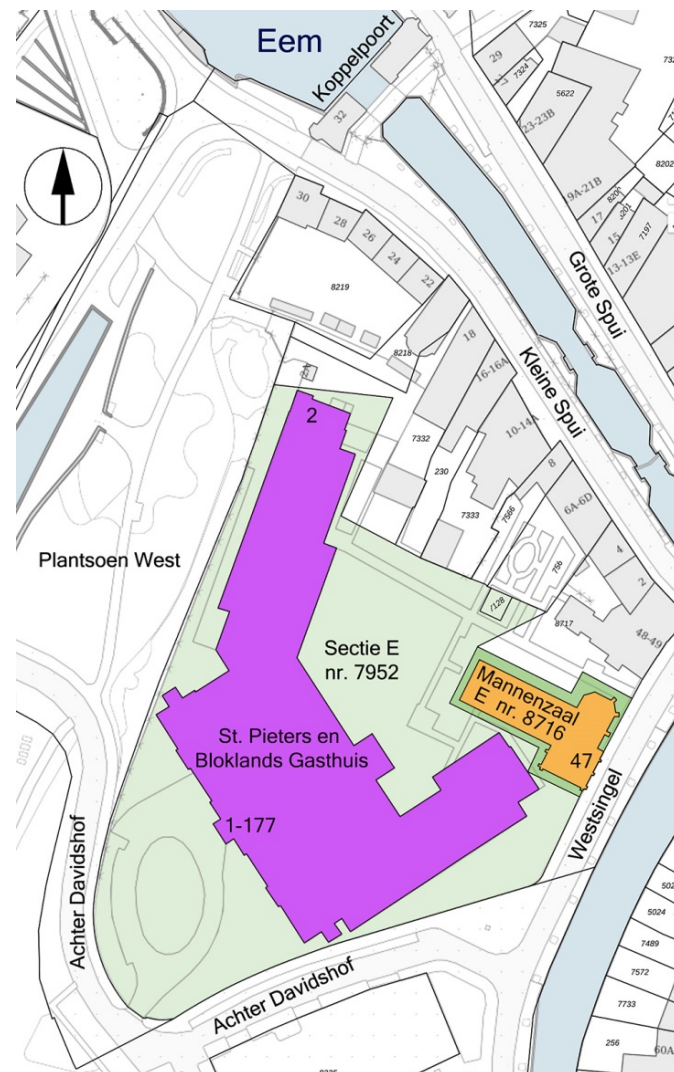
Deze rapportage betreft de voorlopige fasering en waardestelling, op grond waarvan principiële keuzes kunnen worden gemaakt in het kader van het ontwerpproces.

Voor de samenstelling van de definitieve rapportage is de uitvoering van aanvullend archiefonderzoek vereist, wat op dit moment helaas onmogelijk is door de corona-sluiting van met name het Archief Eemland.

De dank van de auteurs gaat uit naar de heer M. van Hoogevest (PBG) en de heer ir. G.W. van Hoogevest en mevrouw drs. C. de Boer-Van Hoogevest (Van Hoogevest Architecten).

De kapel en Mannenzaal, vanuit het noorden, met op de achtergrond de apsis van de kapel, 2021 (*De Fabryck*).

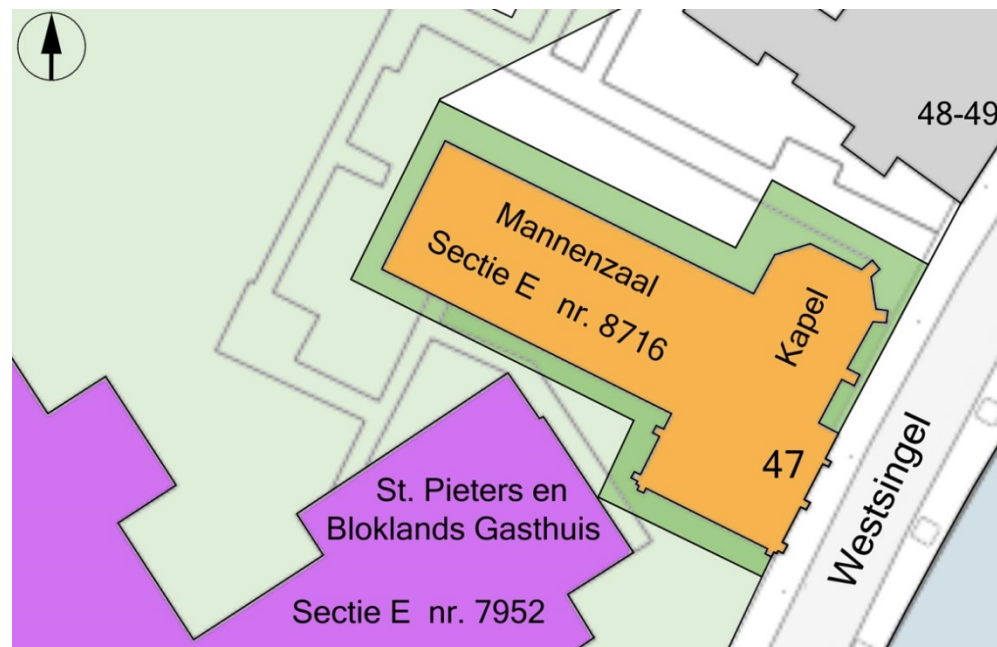
Situatie van het Sint Pieters- en Bloklandsgasthuis en de Kapel en Mannenzaal, Westsingel 47 te Amersfoort, Sectie E, perceelnr. 8716, 2021; noorden is boven (Google Maps (links) en Kadaster; bewerkt door *De Fabryck*).

● = Kapel en Mannenzaal

● = Sint Pieters- en Bloklandsgasthuis

● = terrein van Kapel en Mannenzaal

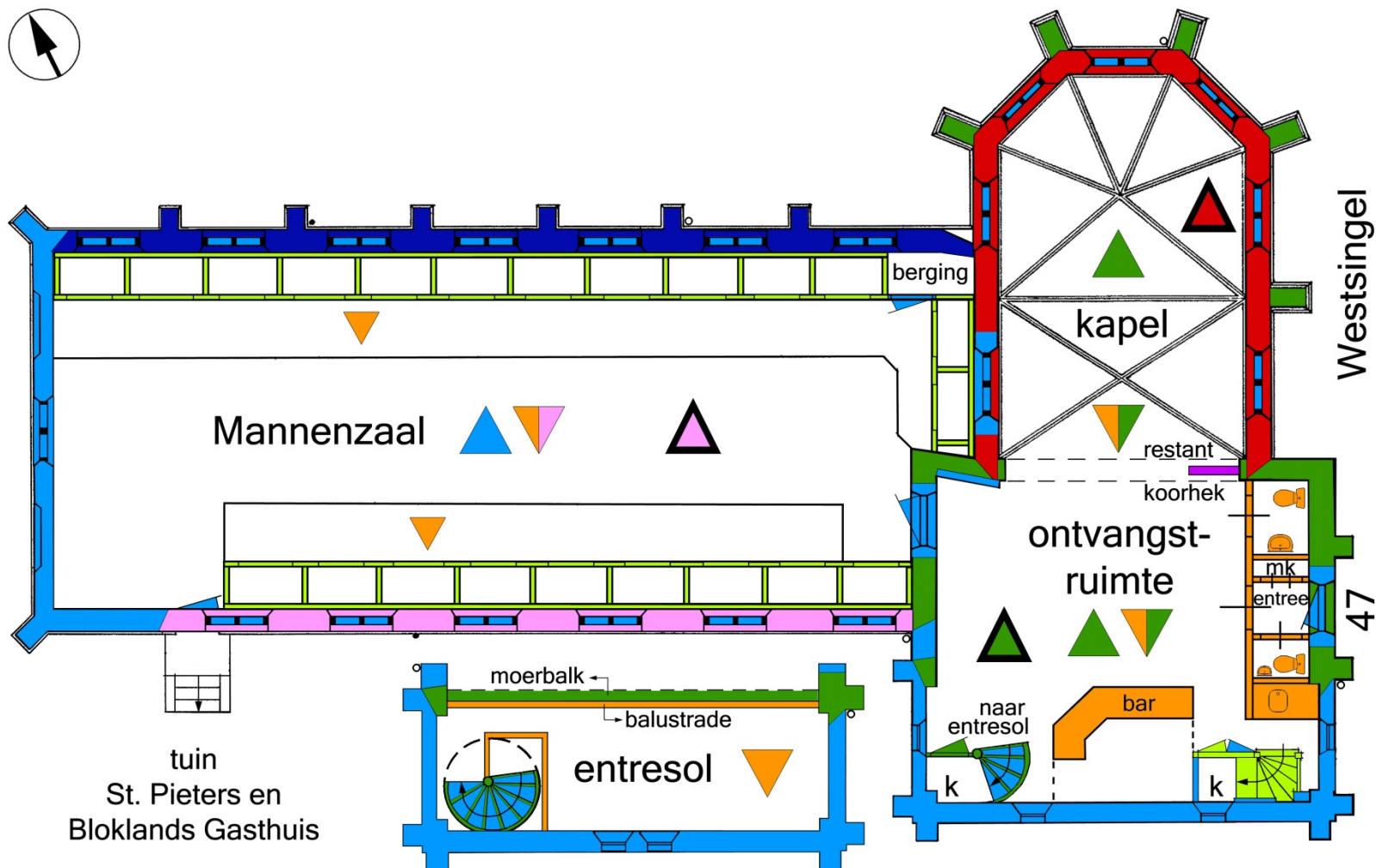
● = terrein van Sint Pieters- en Bloklandsgasthuis

Situatie van de Kapel en Mannenzaal, onderdeel van het Sint Pieters- en Bloklandsgasthuis, Westsingel 47 te Amersfoort, Sectie E, perceelnr. 8716, 2021; noorden is boven (Google Maps (links) en Kadaster; bewerkt door *De Fabryck*).

- = Kapel en Mannenzaal
 ● = terrein van Kapel en Mannenzaal
- = Sint Pieters- en Bloklandsgasthuis
 ● = terrein van Sint Pieters- en Bloklandsgasthuis

VOORLOPIGE FASERINGS- EN WAARDESTELLINGSPLATTEGRONDEN

Fasering Kapel en Mannenzaal, begane grond en entresol, 2021; noorden is linksboven (Van Hoogevest Architecten; bewerkt door De Fabryck).

Renvooi: ● = omstreeks 1490

● = omstreeks 1531

● = omstreeks 1536

● = 1550-1600

● = 1600-1650

● = 1911-1912

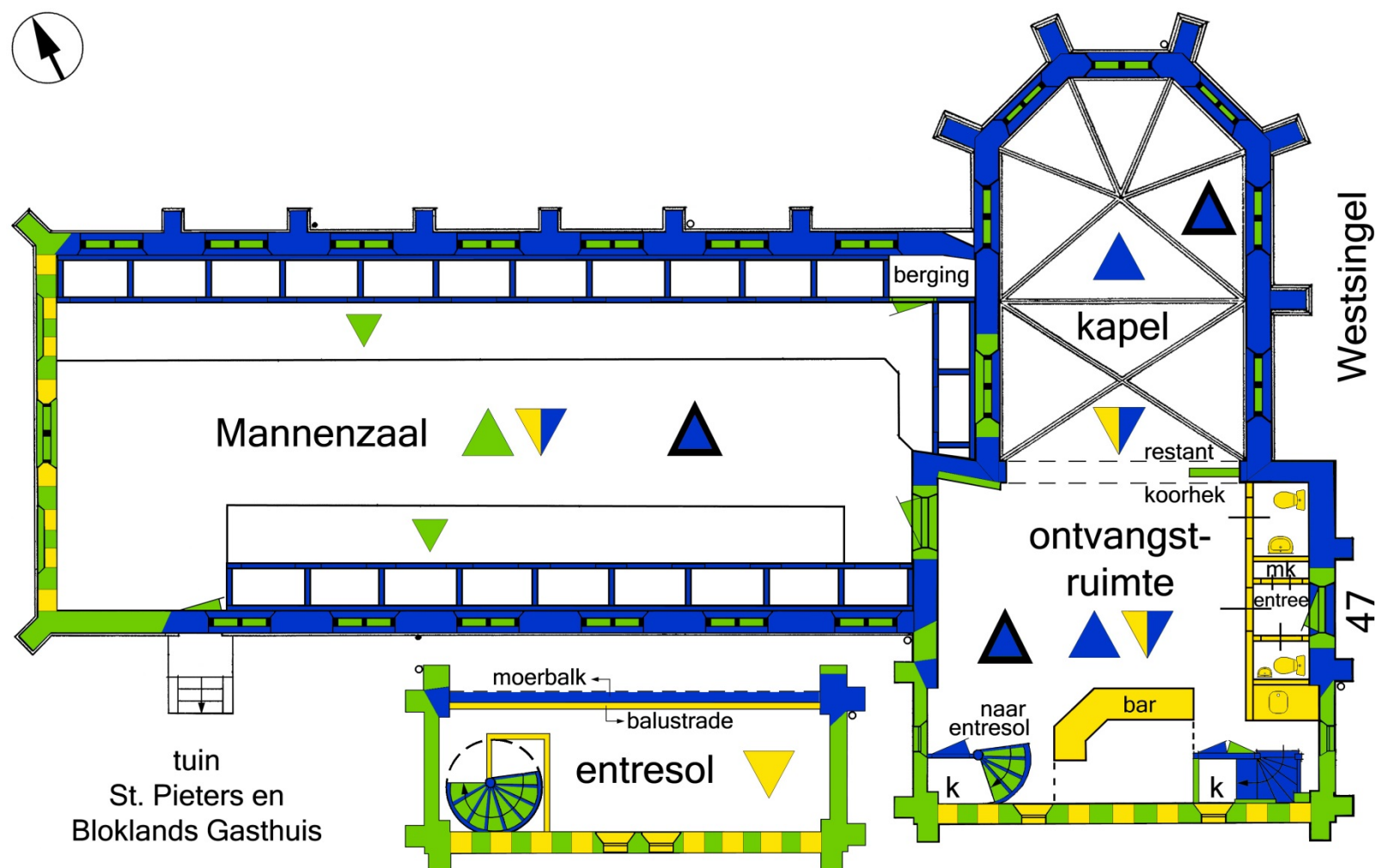
● = 1924 (restant koorhek)

● = 1985-2021

▼ = vloer: linkerhelft: ondervloer; rechterhelft: tegels

▲ = plafond: linkerhelft: gewelf

△ = kap

Bouwhistorische waardestelling Kapel en Mannenzaal, begane grond en entresol, 2021; noorden is linksboven (Van Hoogevest Architecten; bewerkt door *De Fabryck*).

Renvooi waardestelling; conform de 'Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek' (Den Haag 2009):

- = hoge bouwhistorische waarde: van cruciaal belang voor de structuur en/of de betekenis van het object
- = positieve bouwhistorische waarde: van belang voor de voor de structuur en/of de betekenis van het object
- = indifferente bouwhistorische waarde: van weinig belang voor de structuur en/of de betekenis van het object
- ▼ = vloer: linkerhelft: ondervloer; rechterhelft: tegels ▲ = plafond: linkerhelft: gewelf △ = kap

TOELICHTING OP DE WAARDESTELLING

Aangezien de combinatie Kapel en Mannenzaal (met ontvangstruimte) de status van Rijksmonument (nr. 8066) heeft, betreft de bouwhistorische waardestelling een interne waardestelling. Dit wil zeggen dat de geconstateerde bouwhistorische waarden onderling zijn afgewogen.

Een hoge waarde is toegekend aan de structuren en elementen voor zover deze dateren van de periode omstreeks 1490 (bouw van de kapel), 1531-1536 (ontstaan van de Mannenzaal) en 1550-1600 (totstandkoming van de voormalige vrouwenzaal (nu deels ontvangstruimte) en verbouwing van de kapel), alsmede aan de vaste inrichting in de Mannenzaal (bedsteden) en aan de in 1911-1912 toegevoegde elementen die afkomstig zijn uit de in 1907 gesloopte delen van het Sint Pieters- en Bloklandsgasthuis, vanwege hun historiciteit en zorgvuldige vormgeving en afwerking.

Een positieve waarde toegekend aan de in 1911-1912 gerestaureerde onderdelen van het gebouw, omdat deze een reconstruerend karakter hebben en zich daarmee nadrukkelijk onderscheiden van de authentieke delen.

Uitzondering hierop vormen de noordwestgevel van de Mannenzaal en de zuidwestgevel van de ontvangstruimte, die in 1911-1912 geheel nieuw zijn opgetrokken, om welke reden aan deze gevels geen volledige positieve waarde is toegekend. Zij zijn dan ook de meest geëigende locaties voor eventuele wijzigingen, te meer omdat de Mannenzaal en met name de ontvangstruimte zich oorspronkelijk in respectievelijk westelijke en zuidelijke richting voortzetten.

De kapel vanuit het zuidwesten, 2021 (De Fabryck).

Dezelfde waarde is bovendien toegekend aan enkele afzonderlijke elementen: de treden van de spiltrap in de ontvangstruimte, die in 1911-1912 zijn vernieuwd maar met behoud van de oorspronkelijke neuzen; het restant van het koorhek, geplaatst in 1985 en afkomstig uit de Dom van Utrecht, maar later gedeeltelijk weggenomen en opgeslagen op de zolders van het Sint Pieters- en Bloklandsgasthuis (vriendelijke mededeling ir. G.W. van Hoogevest); de vlonders tegen de bedsteden in de Mannenzaal, die weliswaar van 1985 dateren, maar teruggaan op oorspronkelijke vlonders (tegen optrekkende kou).

Een indifferente waarde is toegekend aan alle structuren en elementen uit de periode 1985 en later, die geen nadrukkelijke illustratie vormen van de wijze van functioneren van het gebouw, en ook anderszins, bijvoorbeeld door ontwerp of materiaalgebruik, geen bijzondere waarde hebben.

De ontvangstruimte vanuit het noordoosten, met zicht op de in 1911-1912 toegevoegde elementen die afkomstig zijn uit de in 1907 gesloopte delen van het Sint Pieters- en Bloklandsgasthuis: de spiltrap in de westhoek (rechts) en het trapje boven een kast, dat leidt naar een paneeldeur zonder doorgang, 2021 (*De Fabryck*).

De Mannenzaal vanuit het noordwesten, met op de achtergrond de doorgang naar de ontvangstruimte, 2021 (*De Fabryck*).

De Mannenzaal vanuit het zuidoosten, met zicht op de zeventiende-eeuwse bedsteden (, 2021 (*De Fabryck*)).

